

Kontrolltöö 1 A (40 p)

1. Missugused nendest sõnadest ja väljenditest mingil juhul ametlikku suhtluse ei sobi? Paiguta sõnad õigesse veergu. (12 p)

jutuks võtma, jutustama, lõugu lõksutama, mögisema, plärama, rääkima, seletama, suud täis võtma, vestlema, ühte joru ajama, kõnelema, jaurama

Ametlik suhtlus	Argiolukord

2. Kirjuta piltliku väljendiga lause. Sõnavorme võib muuta. (10 p)

pead murdma

---

ei kippu ega kõppu

---

silma torkama

---

läbi saama kui kass ja koer

---

varvast viskama

---

3. Uuri etümoloogiasõnaraamatu katkendit ja vasta küsimustele. (10 p)

kass : kassi : kassi 'kaslaste hulka kuulu koduloom (*Felis catus domesticus*)'

← vene *kóška*, MRD *košá*, *košára*, *košúr* 'emakass'

Kuna vene keeles ei esine häälikuliselt täpselt laenuallikaks sobivat sõna, siis on arvatud, et laenatud on eri liidetega sõnadest üldistatud tüvi *koš-*. On oletatud, et sõna võib olla ka vanem, vanavene laen, sel juhul o selle vaste liivi *kaš* 'kass' ja võib-olla k soome MRD *kasi* 'kass; vilgas, tragi (poisslaps; lurjus', isuri *kasi* 'kass', Aunuse kaja *kaži* 'kass', lüüdi *kaži* 'kass' ja veps *kaži* 'kass'. Eesti keelest on laenatud soom MRD *kassi* 'kass'.

Mis keeltes tähistab kassi sõna *kaži*?

Missugune tähendus on lisaks kassile soome murdekeeles sõnal *kasi*?

Mis keel on sõna *kass* laenanud eesti keelest?

Missugused on sõna *kass* kolm esimest käändevormi?

Mis keelest on tulnud eesti keelde sõna *kass*?

---

4. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele. (8 p)

MUTI VIHMAUSSILADU

Mutt jahib oma käikudes vihmausse ja putukaid. Leidnud neid rohkem, kui süüa suudab, hammustab ta vihmaussi seljast. See takistab saaki minema roomamast, kuid hoiab ta elusa ja värskena tulevaseks söömaajaks. Mutt kogub oma toidu-varu maa-alustesse kambritesse, kus võib olla sadu usse. Mutt võib päevas süüa niipalju usse, kui ta ise kaalub, leides neid peene haistmismeel ja tundliku nina abil. („*Imepärane ja mõistatuslik loodus*”, tlk Anne Raiet ja Aleksei Turovski)

Keda otsib mutt oma käikudes?

Kuidas takistab mutt vihmausse minema roomamast?

Kuidas leiab mutt oma toidu?

Kui palju vihmausse võib mutt päevas süüa?

Kontrolltöö 1 B (40 p)

1. Missugused nendest sõnadest ja väljenditest mingil juhul ametlikku suhtlusele ei sobi? Paiguta sõnad õigesse veergu. (12 p)

sõnama, sõnakest poetama, mainima, iitsatama, kõssama, nimetama, tähendama, märkima, ühmama, sisistama, kraaksatama, teatama

Ametlik suhtlus	Argiolukord

2. Kirjuta piltliku väljendiga lause. Sõnavorme võib muuta. (10 p)

pea on paks otsas

---

nina alla hõõruma

---

nagu sukk ja saabas

---

liiva jooksmine

---

ei näe sõrmegi suhu pista

---

3. Uuri etümoloogiasõnaraamatu katkendit ja vasta küsimustele. (10 p)

king : kinga : kinga 'jalalaba kattev kontsaga jalats, mis ei ulatu pahklust kõrgemale'; MRD 'pastel; hobuseraud; adratald'
◇ **kängitsema**
← **alggermaani** *skenka 'koib, koot'
saksa *Schinken* 'sink'
rootsi *skinka* 'sink; seapraad; seakints, -reis'
• **liivi** *kānga* 'king'
vadja *tšentsä* 'jalats (üldiselt); kodutehtud pehme säärsaabas; pastel; viisk'
soome *kenkä* 'king'
isuri *kengä* 'king'
Aunuse karjala *kengü* 'saabas; king; hobuseraud'
lüüdi *keng(ä)* 'saabas'
vepsa *keng* 'jalats'
Laenuallika ja läänemeresoome sõna tähenduserinevust on seletatud nii, et jalatseid valmistati loomajalgade nahast. *kängitsema* on tuletatud murdelisest tüvevariandist *käng*.

Mis keelest on tulnud eesti keelde sõna *king*?

_____

Mis on sõna *king* tähendus eesti murdekeeles?

_____

Missugustes läänemeresoome keeltes on samatüvelisel sõnal sama tähendus kui eesti murdekeeles?

_____

Mis tähendusega sõnast on sõna *king* tulnud?

_____

Missugused on sõna *king* kolm esimest käändevormi?

_____

6. Loe tekst läbi ja vasta küsimustele. (8 p)

SUPERNEELAJAD

Kuningboa haarab saaklooma oma pikkade teravate hammaste välkkiire hoobiga. Hambad on tahapoole kaldus ja mida rohkem ohver rabeleb, seda kindlamalt kiildub ta boa hammaste vahele. Kaks meetrit pikk viker-silehuulboa kägistab saagi pigistades ja neelab siis tervenisti alla. Tänu hämmastavatele lõugadele, mille mõlemad osad liiguvad laialt lahku ja on ainult lihasega ühendatud, võib boa nagu teisedki maod neelata linde ja loomi, kes on tema kehast jämedamad.

(„Imepärane ja mõistatuslik loodus“, tlk Anne Raiet ja Aleksei Turovski)

Kuidas püüab saaki kuningboa?

_____

Mida teeb oma saagiga viker-silehuulboa?

_____

Missugused on boa lõuad?

_____

Missuguseid loomi võib boa ära süüa?

_____

Kontrolltöö 1 C (40 p)

1. Missugused nendest sõnadest ja väljenditest mingil juhul ametlikku suhtlusse ei sobi? Paiguta sõnad õigesse veergu. (12 p)

jõllitama, kaema, silma näpu vahele võtma, vaatlema, silmadega õgima, uurima, silmi peast vahtima, silmitsema, uudistama, pilguga millegi küljes rippuma, vaatama, vahtima

Ametlik suhtlus	Argiolukord

2. Kirjuta piltliku väljendiga lause. Sõnavorme võib muuta. (10 p)

üle pea kasvama

---

nina püsti

---

vasikaga võidu jooksmas

---

lakke hüppama

---

kui tulistel sütel istuma

---

3. Uuri etümoloogiasõnaraamatu katkendit ja vasta küsimustele. (10 p)

koer : koera : koera 'hundist põlvnev koduloom'; KÖNEK 'ulakas, üleannetu; ülekäte läinud'
○ lõunaeesti *koir* 'alatu, tige, riivatu inime- ne; üleannetu'
◇ **koeras**
● liivi *kuoir-* väljendis *kuoir-ūnda ma'ggə* 'linnuund magada'
vadja koira 'koer'; *koiras, koirain* 'isakanep'
soome koira 'koer'; *koiras* 'isasloom, isas- taim'
isuri koira 'koer'; *koerajaine* 'isakanep'
Aunuse karjala koiru 'koer'
karjala koiras 'isakanep'
lüüdi koir 'koer'; *koiraz* 'isakanep'
vepsa koir 'koer'; *koiraz* 'isakanep'
komi kir 'isane koer'
handi χar 'isasloom; (põdra)pull'
mansi χār 'isasloom; (põdra)pull'
neenetsi χora 'isasloom; (põdra)pull'
eenetsi kora 'isasloom; (põdra)pull'
nganassaani kuru 'isasloom; (põdra)pull'
sõlkupi kori 'isasloom; (põdra)pull'
kamassi kora 'isasloom; (põdra)pull'
Uurali tüvi.

Mis on sõna *koir* tähendus lõunaeesti keeles?

Kirjuta 2 läänemeresoome keelt, kus on sõna *koir*.

Mis looma tähistatakse samatüvelise sõnaga seitsmes soomeugri keeles?

Kirjuta 3 läänemeresoome keelt, kus samatüveline sõna tähistab *koera*?

Mis on sõna *koer* ülekantud tähendus?

4. Loe tekst läbi, seejärel täida ülesanded selle lõpus. (8 p)

KAPUUTSIGA KOBRA

Kuningkobra on suurim mürkmadu maailmas, ta kasvab kuni 5,5 meetri pikkuseks. Hammustamisel torkab ta oma torujad mürgihambad ohvrisse. Hambad on ühenduses mürginäärmega, kust mürk ohvrisse surutakse. Häirituna tõstab kobra oma keha kaitsepoosi ning tema kael laieneb ähvardavaks „kapuutsiks”. Tema mürk on enamikule loomadele surmav, süstitav mürgikogus on madude hulgas suurim – üks hammustus võib nelja tunniga tappa elevanti.

(„Imepärane ja mõistatuslik loodus”, tlk Anne Raiet ja Aleksei Turovski)

Kirjelda kuningkobrat.

Kuidas tapab kuningkobra oma saagi?

Mis juhtub, kui keegi kuningkobrat ärritab?

Miks on kuningkobra väga ohtlik?

Kontrolltöö 1 D (40 p)

1. Missugused nendest sõnadest ja väljenditest mingil juhul ametlikku suhtlusse ei sobi? Paiguta sõnad õigesse veergu. (12 p)

astuma, jalutama, kakerdama, kooserdama, uttu tõmbama, kõndima, käima, linta-lonta käima, lohmerdama, sammuma, tõllerdama, ära minema

Ametlik suhtlus	Argiolukord

2. Kirjuta piltliku väljendiga lause. Sõnavorme võib muuta. (10 p)

pika ninaga jätma

---

nagu Väन्द्रast saelaudu

---

pähe torkama

---

heal jalal olema

---

pea on pulki täis

---

3. Uuri etümoloogiasõnaraamatu katkendit ja vasta küsimustele. (10 p)

seelik : seeliku : seelikut 'alakeha kattev, võ
v värvliga vöökohale kinnitav hrl naist
pealiskõiv; kleidi alaosa'

On arvatud, et tuletis tüvest ↑ *selg*. Vä
hem tõenäoliselt on peetud oletust, et tüv
on germaani laen, ← *alggermaani* *segl
mille tähendus on olnud 'äralõigatud tükk
riie' ja mille vaste on nt *rootsi* *segel* 'puri
Selle tüve teine variant või selle variand
skandinaavia vaste võib olla laenatud sõna
↑ *siil*. Eesti keelest on laenatud *soome* MR
sielikko 'seelik'.

Missuguse sõnakuju on saanud sõna *seelik*
soome murdekeeles?

Missugused on sõna *seelik* kolm esimest
käänevormi?

Mis keelest võib sõna *seelik* samuti pärineda,
ehkki seda peetakse vähem tõenäoliselt?

Mis sõnadest võib pärineda sõna *seelik*?

Mis on sel juhul algne sõna ja selle tähendus?

6. Loe tekst läbi, seejärel täida ülesanded selle lõpus. (8 p)

ISA TEEB KOMPOSTIST PESA

Kõige suurem linnupesa on kõnnu-rihukanal. Isaslind kuhjab suure liivakünka ning täidab pesakambriid
niiskete kõdunevate taimedega. Emaslind muneb pesakambritesse munad ning isaslind katab need
pealt kinni. Taimed kõdunevad pesakambrites samamoodi nagu kompostihunnikus, eraldades munade
haudumiseks piisavalt soojust. Isaslind avab päeval munakambriid, et neid jahutada ning katab nad
öösel sooja liivaga kinni. Pojad, kes on peaaegu täielikult sulgedega kaetud, väljuvad ise kuhilast ja võib
juhtuda, et nad ei näe oma vanemaid mitte kunagi.

(„Imepärane ja mõistatuslik loodus”, tlk Anne Raiet ja Aleksei Turovski)

Kirjelda kõnnu-rihukana pesa.

Kuidas saavad munad haudumiseks vajamineva soojust?

Kuidas väldib isaslind munade ülesoojenemist?

Missugused on kõnnu-rihukana pojad pärast koorumist?